

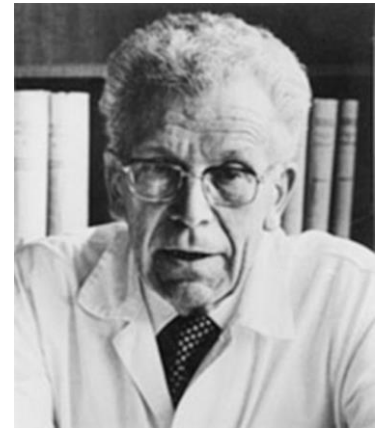
Ar autismu saistīto simptomu ārstēšana Latvijā un pasaulē

Dr. Nikita Bezborodovs
psihiatrs, bērnu psihiatrs

Rīga , 2016

Autisms

- Autisms **NAV** [viena] slimība
- Autisms ir klīnisks sindroms, kura pamatā ir polietioloģiska, heterogēna **neirālās attīstības traucējumu** kopa
- Traucējumu spektrs
- Neurofenotips
- Sociālās funkcionēšanas un komunikācijas grūtības, stereotipi uzvedības modeļi

Izplatība

Pasaulē

- Vidējā autiska spektra traucējumu prevalence pasaulē ir 0,62-0,70%
- Eiropā 0,3-1,8% (vidēji 0,6%)
- Pēdējos liela mērogā populācijas pētījumos līdz 1-2%
- Līdzīga prevalence pieaugušo populācija (neirofenotips nepazūd 18 gadu vecumā)
- 2–3(4)x biežāk diagnosticē ♂ nekā ♀

Latvijā?

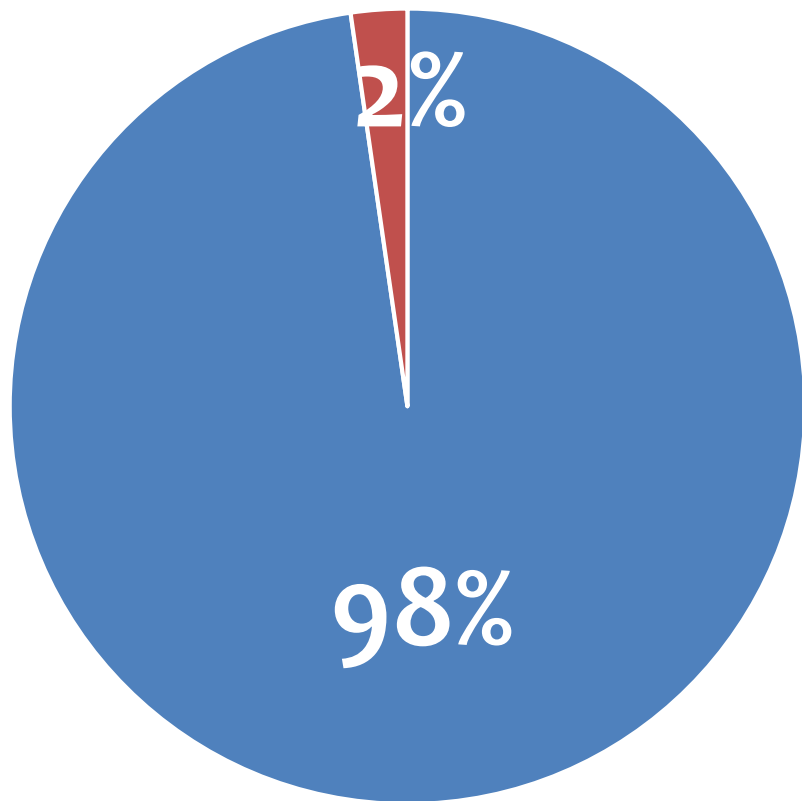
Jaunie gadījumi 2015.g.

Slimības nosaukums	SSK-10 kods	Pacientu skaits, kam pirmo reizi mūžā uzstādīta diagnoze									uz 100 000 iedz.
		0-14		15-17		18 un vecāki		♂	♀		
		♂	♀	♂	♀	♂	♀				
Psihiskās attīstības traucējumi	F80-F89	219	145	59	11	4	0	0	156	63	11,1
tajā skaitā – autisms	F84.0-F84.1	28	21	6	1	0	0	0	22	6	1,4

Prevalentie gadījumi 2015.g.

Slimības nosaukums	SSK-10 kods	Reģistrā uz gada sākumu	Gada laikā uzņemti reģistrā	Gada laikā izslēgti no reģistra	t.sk. ar izveseļošanas vai stabilu uzlabošanas	Reģistrā gada beigās	tajā skaitā			Uzskaitē esošo pacientu skaits uz 100 000 iedzīvotāju	%
							0-14 gadi	15-17 gadi	18 gadi un vecāki		
Psihiskās attīstības traucējumi	F80-F89	3526	224	130	76	3532	2586	569	377	179,4	0,179
tajā skaitā – autisms	F84.0-F84.1	290	28			315	276	27	12	16	0,016

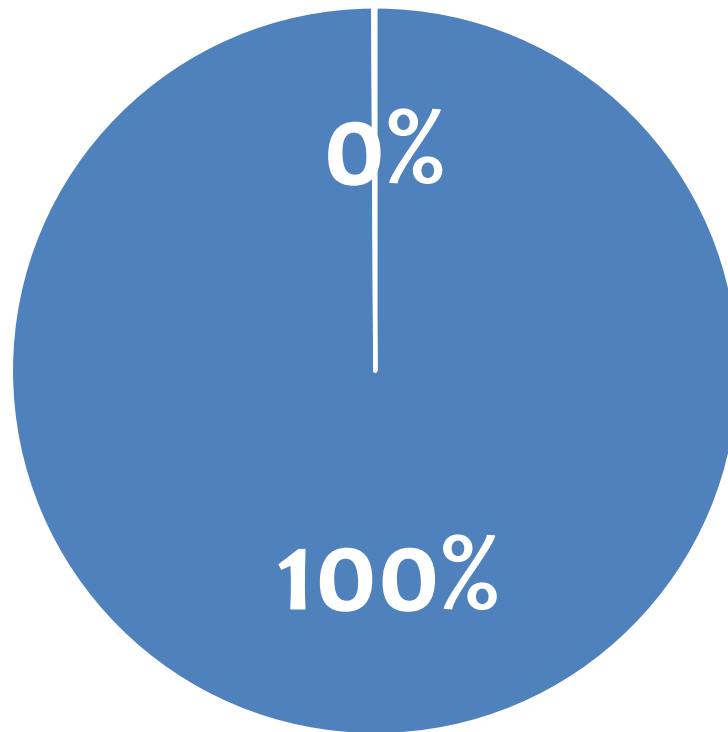
Autisma diagnostika Latvijā

■ Nediagnosticētie ■ Diagnosticētie

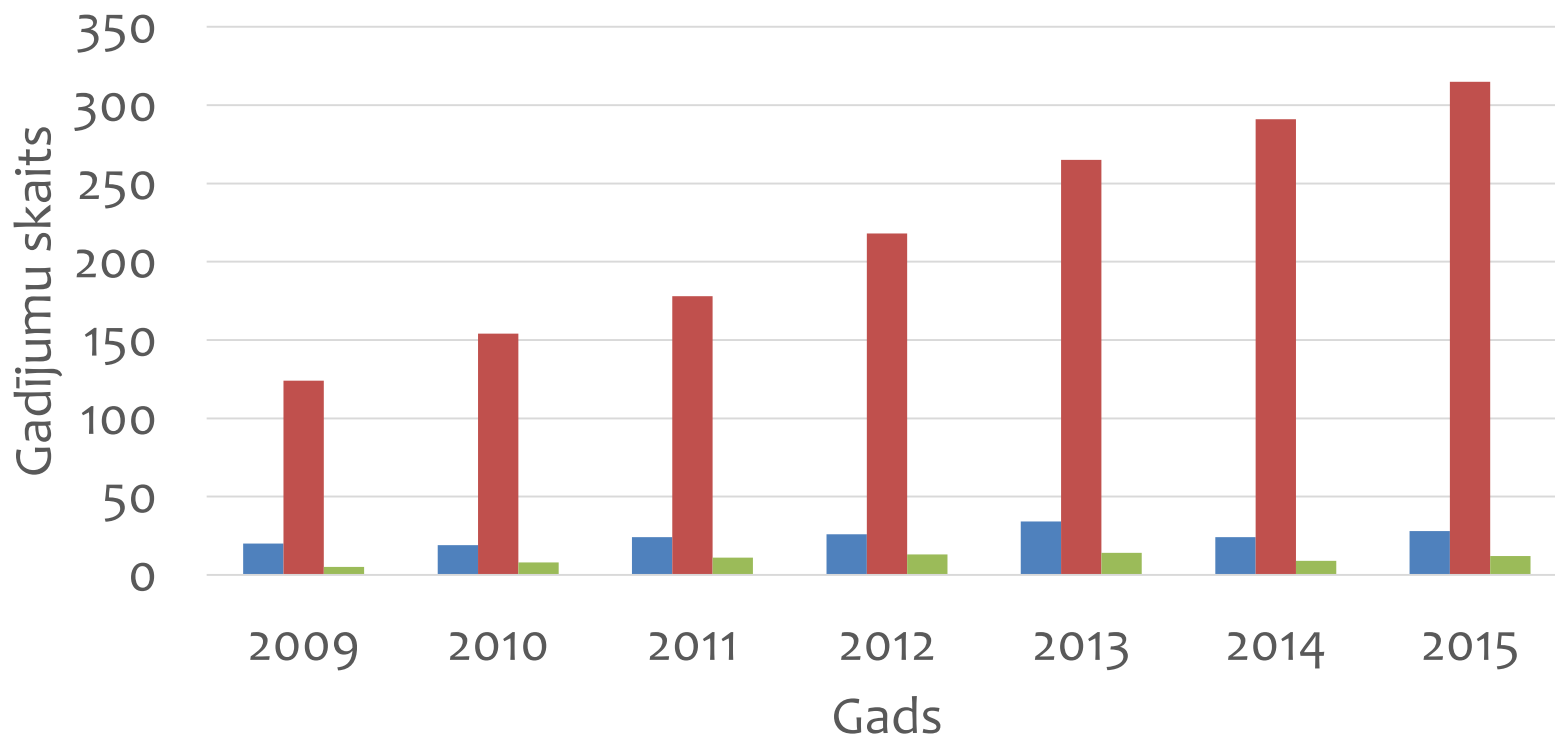
Autisma diagnostika Latvijā (pēc 18 g.v.)

■ Nediagnosticētie

■ Diagnosticētie

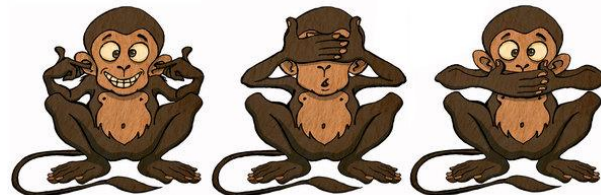
Autisma reģistrēto gadījumu skaita dināmika Latvijā

■ Jaunie gadījumi   ■ Prevalentie gadījumi   ■ > 18 g.v.

Kas vainīgs?

- Psihisko traucējumu reģistrācijas un uzskaites kārtība
- Zināšanu trūkums
- Diagnostikas skola (Juvenīla šizofrēnija...)
- Palīdzības [ne]pieejamība
- Valsts zāļu kompensācijas sistēma
- Sociālo pabalstu sistēma
- Civilās sabiedrības nepietiekama attīstība
- Profesionālo asociāciju administratīva mazspēja

Ko darīt?

- Izglītot! (sabiedrību kopumā + mērķa grupas → mediķus, pedagogus, politiķus, mēdijus u.c.)
- Veidot Autisma diagnostikas un ārstēšanas klīniskās vadlīnijas
- Uzlabot medicīniskās un sociālās aprūpes pieejamību (veidot jaunus dienestus un pakalpojumus)
- Veidot skrīninga programmu
- Veidot adekvātu uzskaites sistēmu (Autisma reģistrs?)

Diagnostika

Diagnostika

- **Skrīnings:** agrīna izvērtēšana 18 un 24 mēnešu vecumā. Sekundārs skrīnings citu bērnības psihisku un uzvedības traucējumu gadījumā
- **Strukturētu izvērtēšanas metožu izmantošana:** strukturētas intervijas (ADI-R, DISCO), strukturētas novērošanas metodes (ADOS)
- **Klīniskā izvērtēšana:** multidisciplināra diagnostiska pieeja, rūpīga bērna attīstības anamnēzes ievākšana; intervija ar vecākiem vai aprūpētājiem, bērna novērošana, papildus informācijas ievākšana (piem. b/d vai skolas pedagogu raksturojumi)
- Intelektu un valodas attīstības izvērtēšana
- **Somatiska un neiroloģiska stāvokļa klīniskā izvērtēšana:** galvas apkārtmērs, mazās fiziskās anomālijas un ādas zīmes, motorās funkcijas, neiroloģiskās zīmes
- **Sensoro funkciju izvērtēšana:** dzirdes un redzes pārbaude
- **Ģenētiskās analīzes**
- **Papildus instrumentālie izmeklējumi (atbilstoši indikācijām):** EEG miegā un nomodā – pie aizdomām par epilepsiju, MRT – pie aizdomām par CNS bojājumu, metabolā profila izvērtēšana – pie aizdomām par neirometabolu saslimšanu u.t.t.

Diagnostika

- **Skrīnings:** agrīna izvērtēšana 18 un 24 mēnešu vecumā. Sekundārs skrīnings citu bērnības psihisku un uzvedības traucējumu gadījumā.
- **Strukturētu izvērtēšanas metožu izmantošana:** strukturētas intervijas (ADI-R, DISCO), strukturētas novērošanas metodes (ADOS)
- **Klīniskā izvērtēšana:** multidisciplināra diagnostiska pieeja, rūpīga bērna attīstības anamnēzes ievākšana; intervija ar vecākiem vai aprūpētājiem, bērna novērošana, papildus informācijas ievākšana (piem. b/d vai skolas pedagogu raksturojumi)
- Intelektu un valodu attīstības izvērtēšana
- **Somatiska un neiroloģiska stāvokļa klīniskā izvērtēšana:** galvas apkārtmērs, mazās fiziskās anomālijas un ādas zīmes, motorās funkcijas, neiroloģiskās zīmes
- **Sensoro funkciju izvērtēšana:** dzirdes un redzes pārbaude
- **Ģenētiskās analīzes**
- **Papildus instrumentālie izmeklējumi (atbilstoši indikācijām):** EEG miegā un nomodā – pie aizdomām par epilepsiju, MRT – pie aizdomām par CNS bojājumu, metabolā profila izvērtēšana – pie aizdomām par neirometabolu saslimšanu

Komorbidity (K)

Attīstības K

- Garīga atpalcība ~ 45%
- Valodas attīstības traucējumi
- UDHS 28-44%
- Rauste 14-38%
- Motori traucējumi ≤ 79%

Medicīniskās K

- Epilepsija 8-30%
- GI trakta traucējumi 9-70%
- Immunoloģiski ≤ 38%
- Ģenētiski sindromi ~ 5%
- Miega traucējumi 50-80%

Psihiatriskās K

- Trauksme 42-56%
- Depresija 12-70%
- OKT 7-24%
- Psihotiski traucējumi 12-17%
- Atkarības ≤ 16%
- Ēšanas traucējumi 4-5%

Uzvedības K

- Agresīva uzvedība ≤ 68%
- Autoagresija ≤ 50%
- Pika ~ 36%
- Suicidāla uzvedība 11-14%

Kopumā ~70%

Ārstēšana

Ārstēšana

- Intervencēm un atbalstam jābūt individualizētam, multidimensionālam un multidisciplināram.
- Intervences mērķi: komunikācijas uzlabošana, funkcionālo traucējumu mazināšana, neatkarības veicināšana, atbalsts ģimenēm.
- Individīdiem jāpalīdz realizēt savu potenciālu un attīstīt stiprajās pusēs.
- Neskatoties uz to ka autisms ir saistīts ar smadzeņu bioloģiju, efektīvākas intervences ir biheviatorālas un pedagoģiskas; zālēm ir minimāla nozīme.

Uz pierādījumiem balstītās psihosociālās intervences

- ABA bāzētas metodes (**Early intensive behavioural intervention**, ESDM)
- Strukturētas pedagoģiskās metodes (TEACCH)
- Mērķētas iemaņu trenēšanas metodes (**PECS, sociālo iemaņu trenēšana**, dalītas uzmanības, prāta teorijas, imitācijas, funkcionālas komunikācijas, emociju atpazīšanas trenēšana)
- Biheviorālas intervences mērķētas uz trauksmi un agresiju (ABA, KBT)
- Vecāku mediētās agrinās intervences

ABA and Autism	NA	Advocacy, Self Advocacy and Autism	NA	Animal Therapies and Autism	?
Antidepressants and Autism	NA ⚠️	Antipsychotics and Autism	NA ⚠️	Anticonvulsants and Autism	?
Aripiprazole and Autism	✓ ✓ ✓ ⚠️	Assistance Dogs and Autism	?	Applied Behaviour Analysis and Autism	?
Chelation and Autism	?	Cognitive Behavioural Therapy and Autism	✓ ✓ ✓	Auditory Integration Therapy and Autism	?
Dietary Supplements and Autism	NA	Dimethylglycine and Autism	✗	Coloured Filters and Autism	?
Discrete Trial Training and Autism	✓	Dolphin Therapy and Autism	?	Daily Life Therapy and Autism	?
Early Intensive Behavioural Intervention (UCLA YAP Model) and Autism	✓ ✓	Equine-Assisted Activities and Therapies	?	DIR Method and Autism	✓
Feingold Diet and Autism	0	Hyperbaric Therapy and Autism	✗ ✗	Dore Programme and Autism	0
Holding Therapy and Autism	?	LEAP and Autism	✓	Dramatherapy and Autism	U
Incidental Teaching and Autism	?	Methylphenidate and Autism	✓ ✓ ⚠️	Facilitated Communication and Autism	✗ ⚠️
Melatonin and Autism	✓ ✓	Multi-Vitamin and Mineral	?	Gluten-Free, Casein-Free Diet and Autism	?
				Immune Globulins and Autism	✗ ✗ ⚠️
				Lightwave Stimulation and Autism	0
				Massage and Autism	U
				Milieu Training and Autism	✓ ✓
					?

Psihosociālā rehabilitācija Latvijā

- Valsts apmaksāta mērķtiecīga un uz pierādījumiem balstīta psihosociāla rehabilitācija bērniem ar autismu [praktiski] nav pieejama
- BKUS Bērnu psihiatrijas klīnikas dienas stacionārs -> uz 05.08.2016 rindā 233 bērni (gaidīšanas laiks 10-12 mēneši)
- Rīgas domes Labklājības departamenta sociālās rehabilitācijas programma “Agrīna intervence” (realizē Latvijas Autisma Centrs)
- Speciālās izglītības iestādes
- Nevalstisko organizāciju projekti, privāti pakalpojumi

Farmakoterapija

- Pagaidām **NAV** atrasts medikaments vai viela kas ietekmētu smadzeņu attīstību un AST pamatsimptomus
- Meklējumi turpinās (piem. oksitocīns, holīnerģiski, glutamīnerģiski aģenti)...
- **Smadzeņu attīstību ietekmē mācīšanās!**
- Medikamenti izmantojami atsevišķu ar AST saistītu simptomu korekcijai

Farmakoterapija

- **Neiroleptiķi (antipsihotiķi)**
- Risperidons (vidēji efektīvs, augsts blakņu risks)
- Aripiprazols (augsti efektīvs, augsts blakņu risks)
- Indikācijas: mazināt uzvedības traucējumus, mazināt stereotipijas
- Blaknes: svara pieaugums, sedācija, ekstrapiramidālie simptomi, hiperprolaktinēmija (risperidonam)
- Nepietiekoši pierādījumi pusaudžiem un pieaugušiem.
- **Mazas devas!**

Farmakoterapija

- **Antidepresanti**
- Citaloprams, escitaloprams, fluoksetīns u.c.
(nav pietiekošu efektivitātes pierādījumu)
- Indikācijas: mazināt stereotipijas
- Blaknes: uzbūdinājums/ažitācija,
gastrointestinālas sūdzības

Farmakoterapija

- **Stimulanti**
- Metilfenidāts (efektīvi 50% gadījumu -> zemāka efektivitāte nekā pie “tīrā” UDHS, augstāks blakņu risks)
- Indikācijas: mazināt uzmanības deficīta un hiperaktivitātes simptomus
- Blaknes: miega traucējumi, pazemināta apetīte, svara zudums, galvas sāpes, uzbudināmība

Farmakoterapija

- Melatonīns, vitamīnu suplementācija, Omega-3 taukskābes
- Droši lietošanai **BET** efektivitāte nav pierādīta
- Sekretīns, helācijas terapijas, hiperbārā oksigenācija, i/v imunoglobulīni, pretsēnīšu preparāti
- Nav efektīvi **UN** ir saistīti ar augstu blakusparādību risku

Kompensējamo zāļu saraksts (uz 17.10.2016)

Diagnozes kods (SSK -10 klasifikācija)	Diagnozes grupa/ diagnoze	Komp. apmērs %	Komp. apmērs (līdz 18 g.v.) %		Zāļu/medicīnisko ierīču izrakstīšanas nosacījumi
F84.0 - F84.5; F84.8	Pervezīvi attīstības traucējumi	50	100	Risperidonum	Psihiatra kompetencē.

- Šizofrēnijai - 38 medikamenti ar 100% komp.
- Garīgai atpalcībai – 31 medikaments ar 50% komp.

Citi jautājumi

- Iekļaujošā izglītība
- Atbalstīta lemtspēja
- Darbs
- Neatkarīga dzīvošana
- Sociāla atbalsta sistēma

nikita.bezborodov@gmail.com

t. 28 343 256